

**Міжнародний гуманітарний університет
Факультет дизайну і мистецтва
Кафедра кіно і телебачення**

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Сценографія та мізансценування**

**Галузь знань
Спеціальність
Назва освітньої програми
Рівень вищої освіти**

02 «Культура і мистецтво»
021 «Аудіовізуальне мистецтво і виробництво»
Аудіовізуальне мистецтво і виробництво
перший (бакалаврський) рівень

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
старший викладач кафедри кіно і телебачення Цвигуненко Ігор Євгенович	067-266-92-46	hobbynavigator@gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Сценографія та мізансценування - є однією з найважливіших прикладних і професійних дисциплін, необхідних фахівцям кіно і телевиробництва.

Це дисципліна, що виконує важливе завдання підготовки сучасних фахівців-професіоналів, які здатні органічно поєднувати глибокі теоретичні знання з практичними навичками творчої діяльності.

Метою сценографії та мізансценування як навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів із теоретичними засадами аудіовізуального виробництва, оволодіння основами технічних, технологічних і художніх особливостей кіно та теле процесу; освоєння сучасних технологій та методів кіно та теле виробництва, на базі традиційних; отримання навичок самостійної роботи - в студії, на пленері, в процесі художньої зйомки, так і в прикладних професійних цілях; отримання навиків орієнтування у виборі техніки і програмного забезпечення; правильне використання виразних особливостей композиції та художніх засобів; розвиток творчості здобувачів.

Передумови для вивчення дисципліни. Дисципліна є логічним продовженням курсу «Фотографія та кіно-фото матеріали», «Операторська справа та основа монтажу», «Освітлення, колористика та композиція фільму», «Кіно-телережисури», «Основи драматургії», і спрямований на поглиблення знань з теорії та практики телевізійного виробництва, що стане основою професійної підготовки майбутніх фахівців аудіовізуального мистецтва і виробництва.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Сценографія та мізансценування» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в аудіовізуальній сфері або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій аудіовізуального мистецтва характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК1. Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності.
- ЗК6. Здатність генерувати нові технологічні ідеї кінотелевиробництва.
- ЗК8. Здатність працювати у різноманітних творчих колективах.
- ЗК9. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК10. Здатність бути критичним та самокритичним.
- ЗК11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- ЗК13. Навички виконання завдання згідно класифікатора професій аудіовізуальної сфери.
- ЗК14. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК15. Здатність до абстрактного мислення та аналізу.
- ЗК16. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- ФК1. Високий рівень виконавської майстерності.
- ФК2. Здатність створювати та реалізувати власні художні концепції у творчо-виробничій діяльності.
- ФК3. Здатність спостерігати, відбирати, розрізняти, типологічно доцільно компонувати, цілеспрямовано формувати і використовувати інформаційний, виразний, образний рівні аудіовізуального твору.
- ФК4. Усвідомлення художньо-естетичної природи аудіовізуального мистецтва.
- ФК5. Усвідомлення взаємозв'язків та взаємозалежності між теорією та практикою аудіовізуального мистецтва та виробництва.
- ФК6. Здатність здійснювати професійну діяльність із застосуванням сучасних досягнень теорії та методології аудіовізуального мистецтва та виробництва з урахуванням широкого спектру міждисциплінарних зв'язків.
- ФК7. Здатність інтерпретувати художній образ аудіовізуальними засобами.
- ФК8. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в практичній діяльності.
- ФК17. Здатність до складання і реалізації планів складно постановочних фільмів.

Навчальна дисципліна Сценографія та мізансценування забезпечує досягнення **програмних результатів навчання (ПРН)**, передбачених освітньою програмою:

- ПРН3. Володіти методами та навичками роботи зі знімальною та освітлювальною технікою та обладнанням.
- ПРН5. Генерувати нові ідеї для втілення їх в аудіовізуальному творі.
- ПРН6. Створювати драматургічну концепцію та сценарій аудіовізуальних творів різних видів, жанрів, стилів.
- ПРН7. Забезпечувати виразність при втіленні авторського задуму аудіовізуального твору.
- ПРН9. Планувати і організовувати роботу колективу для виконання професійних завдань.

ПРН11. Знати, розуміти і використовувати у професійній діяльності концептуально-видові та стилістичні стандарти телевізійного ефіру, вимоги до особливості роботи у прямому ефірі, підготовки телевізійних програм різних жанрів.

ПРН19. Сприймати новітні концепції в сфері аудіовізуального мистецтва та свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями в своїй виконавській діяльності.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання:

1. збирати, оцінювати, аналізувати та обробляти інформацію з використанням сучасних інформаційних технологій та спеціалізованого програмного забезпечення.

2. володіти методами та навичками роботи зі знімальною та освітлювальною технікою та обладнанням.

Уміння:

3. Реалізовувати нові ідеї в аудіовізуальній творчості на сучасному етапі.

4. Забезпечувати виразність при втіленні авторського задуму аудіовізуального твору.

5. Інтерпретувати художній образ аудіовізуальними засобами.

Навички:

6. Упорядкування набутих знань та навичок роботи з освітлювальною та знімальною технікою та обладнанням. Генерувати нові ідеї для втілення їх в аудіовізуальному творі.

7. Забезпечення підготовчого, виробничого та пост-виробничого етапів створення (виробництва) аудіовізуальних творів різних видів, жанрів, стилів.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення / заочне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
4	120	28	28	64	3	6	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	лекційні заняття	практичні заняття	самостійна робота
Тема 1: Функції та форма	8	2	2	4
Тема 2: Основи композиції.	8	2	2	4
Тема 3: Площина і «пляма».	8	2	2	4
Тема 4: Основні композиційні схеми.	8	2	2	4
Тема 5: Складені композиції.	8	2	2	4

Тема 6: Ритм.	8	2	2	4
Тема 7: Симетрія.	9	2	2	5
Тема 8: Ритм і метр.	9	2	2	5
Тема 9: Асиметрія.	9	2	2	5
Тема 10: Колір.	9	2	2	5
Тема 11: Поліхромна композиція.	9	2	2	5
Тема 12: Характеристика кольору.	9	2	2	5
Тема 13: Колірний круг.	9	2	2	5
Тема 14: Гармонія і дисгармонія кольору.	9	2	2	5
Усього годин	120	28	28	64
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ – ЕКЗАМЕН				

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Здобувачі отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Використовуються: цифрова та аналогова відеокамери, допоміжне операторське обладнання, сучасне освітлювальне обладнання, мультимедійний проектор, ноутбук. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, здобувачі отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Семестр 4. Сценографія як вид художньої творчості. Тема 1: Функції та форма. 1. Три основні функції сценографії: ігрова, декораційна, персонажа. 2. Форма в пластичних мистецтвах. 3. Зміст форми. 4. Зміст форми як такої: лінії, «плями», обсягу, композиційних структур.	2
2	Тема 2: Основи композиції. 1. Образотворча площина. 2. Характеристики образотворчої площині яку вважають поверхню і як простір. 3. Композиція на площині. 4. Залежність композиції від її обмеження - композиційної рами.	2

3	Тема 3: Площина і «пляма». 1. Взаємодія площині і «плями». 2. Структура (тектоніка) пластичного руху в творах образотворчого мистецтва.	2
4	Тема 4: Основні композиційні схеми. 1. Вертикаль і горизонталь, квадрат і прямокутник. 2. Діагональ, трикутник.	2
5	Тема 5: Складені композиції. 1. Коло, овал, спіраль, дугоподібні і S-образні композиції. 2. Складені композиції, наскрізне заповнення без видимих схем.	2
6	Тема 6: Ритм. 1. Ритмічна основа композиції. 2. Композиційне рівновагу - статичне і динамічно-напружений.	2
7	Тема 7: Симетрія. 1. Види симетрії: центральна, променева або радіальна, осьова або дзеркальна, паралельний перенос. 2. Поєднання різних видів симетрії.	2
8	Тема 8: Ритм і метр. 1. Визначення ритму і метра. 2. Роль ритму як одного з основних засобів гармонізації форми. 3. Ритмопластичний лад творів мистецтва. 4. Композиційна рівновага, засноване на метрі.	2
9	Тема 9: Асиметрія. 1. Визначення асиметрії. 2. Асиметрія - основа динамічного, напруженого рівноваги композиції.	2
10	Тема 10: Колір. 1. Властивості кольору. 2. Кольорові відносини: гармонія і дисгармонія. 3. Колорит. 4. Емоційне-психологічний вплив кольору. 5. Символіка кольору.	2
11	Тема 11: Поліхромна композиція. 1. Поліхромна композиція з плоских геометричних фігур в листі заданого формату. 2. Фізичні та естетичні властивості кольору. 3. Ахроматичні і хроматичні кольори.	2

12	Тема 12: Характеристика кольору. 1. Тон, світлова, насиченість. 2. Змішування кольорів - оптичне і механічне.	2
13	Тема 13: Колірний круг. 1. Колірний круг. 2. Основні і додаткові кольори.	2
14	Тема 14: Гармонія і дисгармонія кольору. 1. Кольорові відносини. 2. Колорит. 3. Контраст і нюанс як принципи колірної гармонізації.	2
	Всього	28

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи здобувачів щодо вивчення дисципліни «Сценографія та мізансценування» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді фотографій, відео та рефератів.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1: Функції та форма. Три основні функції сценографії: ігрова, декораційна, персонажа. Реферат 1. Форма в пластичних мистецтвах. 2. Зміст форми. 3. Зміст форми як такої: лінії, «плями», обсягу, композиційних структур.	2

2	Тема 2: Основи композиції. Образотворча площина. Реферат 1. Характеристики образотворчої площини яку вважають поверхню і як простір. 2. Композиція на площині. 3. Залежність композиції від її обмеження - композиційної рами.	2
3	Тема 3: Площина і «пляма». Взаємодія площини і «плями». Реферат 1. Структура (тектоніка) пластичного руху в творах образотворчого мистецтва.	2
4	Тема 4: Основні композиційні схеми. Вертикаль і горизонталь, квадрат і прямокутник. Реферат 1. Діагональ, трикутник.	2
5	Тема 5: Складені композиції. Коло, овал, спіраль, дугоподібні і S-образні композиції. Реферат 1. Складені композиції, наскрізне заповнення без видимих схем.	2
6	Тема 6: Ритм. Ритмічна основа композиції. Реферат 1. Композиційне рівновагу - статичне і динамічно-напружений.	2
7	Тема 7: Симетрія. Види симетрії: центральна, променева або радіальна, осьова або дзеркальна, паралельний перенос. Реферат 1. Поєднання різних видів симетрії.	2
8	Тема 8: Ритм і метр. Визначення ритму і метра. Реферат 1. Роль ритму як одного з основних засобів гармонізації форми. 2. Ритмопластичний лад творів мистецтва. 3. Композиційна рівновага, засноване на метрі.	2
9	Тема 9: Асиметрія. Визначення асиметрії. Реферат 1. Асиметрія - основа динамічного, напруженого рівноваги композиції.	2

10	Тема 10: Колір. Властивості кольору. Реферат 1. Кольорові відносини: гармонія і дисгармонія. 2. Колорит. 3. Емоційне-психологічний вплив кольору. 4. Символіка кольору.	2
11	Тема 11: Поліхромна композиція. Поліхромна композиція з плоских геометричних фігур в листі заданого формату. Реферат 1. Фізичні та естетичні властивості кольору. 2. Ахроматичні і хроматичні кольори.	2
12	Тема 12: Характеристика кольору. 12.1. Тон, світлова, насиченість. Реферат 1. Змішування кольорів - оптичне і механічне.	2
13	Тема 13: Колірний круг. Колірний круг. Реферат 1. Основні і додаткові кольори.	2
14	Тема 14: Гармонія і дисгармонія кольору. Кольорові відносини. Реферат 1. Колорит. 2. Контраст і нюанс як принципи колірної гармонізації.	2
	Всього	28

8. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювання.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту (заліку).	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, іспит (залік)

Питання до іспиту

1. Три основні функції сценографії: ігрова, декораційна, персонажа.
2. Форма в пластичних мистецтвах.
3. Зміст форми.
4. Зміст форми як такої: лінії, «плями», обсягу, композиційних структур.
5. Образотворча площина.
6. Характеристики образотворчої площині яку вважають поверхню і як простір.
7. Композиція на площині.
8. Залежність композиції від її обмеження - композиційної рами.
9. Взаємодія площині і «плями».
10. Структура (тектоніка) пластичного руху в творах образотворчого мистецтва.
11. Вертикаль і горизонталь, квадрат і прямокутник.
12. Діагональ, трикутник.
13. Коло, овал, спіраль, дугоподібні і S-образні композиції.
14. Складені композиції, наскрізне заповнення без видимих схем.
15. Ритмічна основа композиції.
16. Композиційне рівновагу - статичне і динамічно-напружений.
17. Види симетрії: центральна, променева або радіальна, осьова або дзеркальна, паралельний перенос.
18. Поєднання різних видів симетрії.
19. Визначення ритму і метра.
20. Роль ритму як одного з основних засобів гармонізації форми.
21. Ритмопластичний лад творів мистецтва.
22. Композиційна рівновага, засноване на метрі.
23. Визначення асиметрії.
24. Асиметрія - основа динамічного, напруженого рівноваги композиції.
25. Властивості кольору.
26. Кольорові відносини: гармонія і дисгармонія.
27. Колорит.
28. Емоційне-психологічний вплив кольору.
29. Символіка кольору.
30. Поліхромна композиція з плоских геометричних фігур в листі заданого формату.

31. Фізичні та естетичні властивості кольору.
32. Ахроматичні і хроматичні кольори.
33. Тон, світлова, насиченість.
34. Змішування кольорів - оптичне і механічне.
35. Колірний круг.
36. Основні і додаткові кольори.
37. Кольорові відносини.
38. Колорит.
39. Контраст і нюанс як принципи колірної гармонізації.

9. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання			
Поточний контроль			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виноситься на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота здобувача)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10
1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів			100

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі здобувачами

10. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ (для іспиту / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Здобувач виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Здобувач володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Здобувач не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Безклубенко С. Мистецтво: терміни та поняття: енциклопед. вид. у 2т. Т.1 (А-Л). Київ: Ін-т культурології АМУ, 2008. 240с.: іл.
2. Безклубенко С. Мистецтво: терміни та поняття: енциклопед. вид. у 2т. Т.2 (М-Я). Київ: Ін-т культурології АМУ, 2008. 256с.: іл.
3. Вериківська І.М. Основні тенденції розвитку українського театральнo-декораційного мистецтва. Н. Укр.. мистецтвознавство, 1968, вип. 2.
4. Вериківська І. М. Становлення української радянської сценографії. К.: Наукова думка, 1981.
5. Веселовська Г.І. Сучасне театральне мистецтво. Київ: НАККиМ, 2014. 143с.
6. Колодуб О. Творчі принципи організації оперної вистави /Олександр Колодуб . Життя, творчість, спогади / авт. -упоряд. І. Колодуб. Київ: Музична Україна, 2006. С. 104 – 112.
7. Корнієнко Н. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. Київ: Либідь 2007. 328с.
8. Курбас Л. Філософія театру / упоряд. М. Лабінський. Київ: Основи, 2001. 917с.
9. Мащенко І. Хроніка українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу. Київ: Україна, 2005. – 381 с.
10. Паві П. Словник театру / наук. ред. О. Клековкін. Львів, 2006.

Допоміжна

1. Чубасов В.Л. «Вступ до спеціальності «Кінотелемистецтво»; Навч. посібник. К.: КиМУ, 2005. 484с.
2. Юдова-Романова К.В. Технічні засоби оформлення сценічного простору. Київ: КНУКиМ, 2017. 314с.

Інтернет-ресурси

1. Державне агенство України з питань кіно. URL: <https://usfa.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2022).
2. Офіційний сайт Одеської обласної організації НСФХУ: <https://www.facebook.com/NSPAU> (дата звернення: 02.09.2022).
3. Офіційний сайт Одеського відділення Національної Спілки кінематографістів України: <http://nsku.od.ua/novosti/712-kira-muratova-kinokonkurs-2019.html> (дата звернення: 02.09.2022).
4. Офіційний сайт Національної ради з питань телебачення та радіомовлення. URL: <https://www.nrada.gov.ua/> (дата звернення: 02.09.2022).
5. Офіційний сайт UA: Культура. URL: <https://culture.suspilne.me> (дата звернення: 02.09.2022).
6. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського : веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2022).
7. Он-лайн бібліотека. URL: <http://www.lib.com.ua> (дата звернення: 02.09.2022).